

O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA KREDIT PORTFELINING STRUKTURAVIY TRANSFORMATSIYASI: KORPORATIV SEKTORDAN ISTE'MOL KREDITLASHIGA O'TISH VA DEDOLLARIZATSIYA TENDENTSIYALARI

STRUCTURAL TRANSFORMATION OF THE CREDIT PORTFOLIO IN THE BANKING SYSTEM OF UZBEKISTAN: THE SHIFT FROM CORPORATE TO RETAIL LENDING AND DEDOLLARIZATION TRENDS

¹*Ismatov Nodirjon
Raximdjanyovich*

¹*Tashkent International University mustaqil tadqiqotchisi.
E-mail: Ismatov.nodirjon@mail.ru*

Annotatsiya Abstract

Uzb. - Ushbu ilmiy maqolada O'zbekiston bank tizimida 2020–2025-yillar davomida kredit portfelining tarkibiy transformatsiyasi va dinamikasi empirik jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda tijorat banklari kredit portfelining transmissiya kanali sifatidagi roli, institutsional islohotlar, davlat banklarini xususiyashtirish jarayonlari hamda moliyaviy ommaboplikni oshirish siyosatining ta'siri tizimli ravishda o'rganilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekistonda ajratilgan yillik kreditlar hajmi 2020-yildagi 127,2 trillion so'mdan 2024-yilda 287,1 trillion so'mga yetgan, kredit portfeli qoldig'i esa 2025-yil 1-oktabr holatiga ko'ra 582,2 trillion so'mni tashkil etgan. Eng muhim tarkibiy o'zgarishlardan biri korporativ sektor (yuridik shaxslar) ulushining 79,86 foizdan 61,12 foizgacha kamayishi va jismoniy shaxslar ulushining 18,87 foizdan 35,84 foizgacha, ya'ni qariyb ikki baravarga oshganidir. Shuningdek, kredit portfelining dedollarizatsiyasi natijasida xorijiy valyutadagi kreditlar ulushi 47,7 foizdan 39,3 foizgacha qisqargan. Bu holat Markaziy bankning valyuta risklarini kamaytirishga qaratilgan siyosati samaradorligini tasdiqlaydi. Yangi ajratilgan kreditlar tarkibida sanoat sektorining ulushi 32,70 foizdan 20,00 foizgacha pasaygan bo'lsa, jismoniy shaxslarga berilgan kreditlar ulushi 22,38 foizdan 41,77 foizgacha oshgan. Bundan tashqari, 2025-yildan boshlab Markaziy bank tomonidan iste'mol kreditlash sohasida qarz yukining ortib ketishini cheklash maqsadida 50 foizlik Debt-Service-to-Income (DSTI) limiti joriy etilgan.

Eng. - This scientific article empirically analyzes the structural transformation and dynamics of the credit portfolio in Uzbekistan's banking system during the period of 2020–2025. The study systematically examines the role of commercial banks' credit portfolios as a transmission channel for ensuring macroeconomic stability, as well as the impact of institutional reforms, the privatization of state-owned banks, and policies aimed at enhancing financial inclusion. The findings reveal that the annual volume of loans disbursed in Uzbekistan increased from UZS 127.2 trillion in 2020 to UZS 287.1 trillion in 2024, while the outstanding credit portfolio reached UZS 582.2 trillion as of October 1, 2025. One of the most significant structural changes was the decline in the share of the corporate sector (legal entities) from 79.86 percent to 61.12 percent and the increase in the share of individuals from 18.87 percent to 35.84 percent, nearly doubling over the period. Furthermore, as a result of the dedollarization of the credit portfolio, the share of foreign currency-denominated loans decreased from 47.7 percent

to 39.3 percent, demonstrating the effectiveness of the Central Bank's policy aimed at reducing currency risks. In the structure of newly issued loans, the share of the industrial sector declined from 32.70 percent to 20.00 percent, whereas lending to individuals increased from 22.38 percent to 41.77 percent. In addition, starting from 2025, the Central Bank introduced a 50 percent Debt-Service-to-Income (DSTI) limit in the consumer lending sector to curb the excessive growth of household debt burdens.

Kalit soʻzlar:
Keywords:

❖ Oʻzbekiston bank tizimi, kredit portfeli dinamikasi, dedollarizatsiya, isteʼmol kreditlashi, korporativ kreditlash, DSTI limiti, Markaziy bank, IFRS 9, NPL, inflyatsiyani nishonga olish (inflation targeting), bank xususiylashtirish, moliyaviy ommaboplik, transmissiya kanali.

❖ Uzbek banking system, credit portfolio dynamics, dedollarization, retail lending, corporate lending, DSTI limit, Central Bank, IFRS 9, NPL, inflation targeting, bank privatization, financial inclusion, transmission channel.

Kirish.

Zamonaviy iqtisodiyotda tijorat banklarining kredit portfeli makroiqtisodiy barqarorlikni taʼminlashda asosiy transmissiya kanali sifatida faoliyat yuritadi va monetar siyosatning real sektorga taʼsiri aynan shu kanal orqali amalga oshiriladi. Oʻzbekiston Respublikasi 2017-yildan boshlab amalga oshirayotgan keng koʻlamli iqtisodiy va moliyaviy islohotlar bank sektorida tubdan oʻzgarishlarni keltirib chiqardi. Bu islohotlar quyidagi asosiy yoʻnalishlarni qamrab oldi: (1) inflyatsiyani nishonga olish (inflation targeting) monetar siyosat modeliga oʻtish; (2) davlat banklarini xususiylashtirish strategiyasi (Sanoatqurilishbank, Asakabank, Aloqabank, Ipoteka-bank va boshqa yirik banklarning aksiya egaligini xususiylashtirish va xalqaro investorlarga taklif etish); (3) IFRS 9 xalqaro buxgalteriya hisobi standartining bosqichma-bosqich joriy etilishi; (4) moliyaviy ommaboplikni (financial inclusion) oshirish dasturlari; (5) valyuta kursini liberalizatsiyalash va valyuta bozorida bozor mexanizmlarini joriy etish. Bu kompleks islohotlar soʻnggi besh yil ichida Oʻzbekiston bank tizimida tarixiy koʻlamdagi tarkibiy oʻzgarishlarni keltirib chiqardi.

Statistik maʼlumotlar Oʻzbekistonning soʻnggi besh yildagi kreditlash sohasidagi rivojlanishini yaqqol namoyon etadi. Yillik ajratilgan kreditlar hajmi 2020-yildagi 127,2 trillion soʻmdan 2024-yilda 287,1 trillion soʻmga, yaʼni 2,26 marta oʻsgan; agregat kredit portfeli qoldigʻi 2020-yil yanvar oyidagi 211,6 trillion soʻmdan 2025-yil 1-oktabriga kelib 582,2 trillion soʻmga, yaʼni 2,75 marta oshgan. Bu oʻsish 2020-yilgi COVID-19 pandemiyasidan keyingi tiklanish davrida boshlanib, keyingi yillar davomida barqaror dinamikani saqlab qoldi. Eng muhim tarkibiy oʻzgarish jismoniy shaxslarga kreditlash hajmining keskin oshishi boʻldi: ularning umumiy kredit portfelidagi ulushi 2020-yildagi 18,87 foizdan 2025-yilda 35,84 foizgacha, deyarli ikki barobarga oshdi. Bunday rivojlanish oʻrta sinfning shakllanishi, isteʼmolchilik faolligi va mortgage (ipoteka) kreditlashining keng tarqalishi bilan bogʻliq. Bir vaqtning oʻzida korporativ sektorga kreditlash ulushi 79,86 foizdan 61,12 foizgacha pasaydi, bu Oʻzbekiston iqtisodiyotining xizmat koʻrsatish va isteʼmol bozorlariga muvozanat olishini koʻrsatadi.

Oʻzbekiston bank tizimidagi kredit portfelining dinamikasi va tarkibiy oʻzgarishlarini ilmiy oʻrganish bir qator sabablarga koʻra alohida dolzarblikka ega.

Birinchidan, kreditlashning jismoniy shaxslar foydasiga keskin tarafkashligi yangi turdagi risklarni – iste'mol qarz spirali (consumer debt spiral), uy xo'jaliklarining qarz yuki o'sishi, BNPL platformalarining nazoratsiz kengayishi – keltirib chiqarishi mumkin. Aynan shu sababdan Markaziy bank 2025-yildan boshlab yangi iste'mol kreditlari uchun 50 foizlik Debt-Service-to-Income (DSTI) limitini joriy etdi, bu ham bank sektoridagi yangi makroprudensial siyosatning belgisidir. Ikkinchidan, dedollarizatsiya jarayoni – xorijiy valyuta ulushining 47,7 foizdan 39,3 foizgacha pasayishi – valyuta riskini kamaytirishda muhim yutuq bo'lsa-da, hali ham yetarli darajada past emas va bu yo'nalishdagi siyosatni davom ettirishni talab qiladi. Uchinchidan, bank tizimining xususiylashtirilishi va xalqaro investorlar bilan integratsiyalashuvi yangi korporativ boshqaruv, shaffoflik va xalqaro standartlarga moslashish chaqiriqlarini keltirib chiqaradi. Shu boisdan, mazkur tadqiqotda O'zbekiston bank tizimidagi kredit portfelining dinamikasini empirik tahlil qilish, uning tarkibiy o'zgarishlarini izohlash va kelajakdagi rivojlanish istiqbollari bo'yicha amaliy tavsiyalar shakllantirish maqsadi qo'yilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi.

Bank kreditlash dinamikasi va portfel boshqaruvi bo'yicha xalqaro akademik adabiyotning fundamental qismi makroiqtisodiy va mikroiktisodiy nazariy asoslarni o'z ichiga oladi. Bernanke & Gertler [1] "Inside the Black Box: The Credit Channel of Monetary Policy Transmission" Journal of Economic Perspectives jurnalida nashr etilgan klassik ishida bank kredit kanalining monetar siyosat transmissiyasidagi roli sistematik tahlil qilingan va aynan bu mexanizm kreditlash dinamikasining markaziy ahamiyatini asoslab bergan. Kashyap & Stein [2] "What Do a Million Observations on Banks Say About the Transmission of Monetary Policy?" American Economic Review da yirik banklar va kichik

banklarning monetar siyosatga sezgirligini ekonometrik tahlilda baholashib, bank kapitali va likvidligi kreditlash hajmiga ta'sirini empirik isbotlashgan. Bu nazariy asoslar O'zbekiston kabi inflyatsiyani nishonga olish modeliga o'tayotgan mamlakatlar uchun bevosita amaliy ahamiyatga ega.

O'zbekiston kabi postsovet hududidagi bank tizimi transformatsiyasi xalqaro adabiyotda alohida e'tibor qaratilgan mavzudir. Bonin, Hasan & Wachtel [3] "Bank Performance, Efficiency and Ownership in Transition Countries" Journal of Banking & Finance da 11 ta transformatsion iqtisodiyot bo'yicha bank sohasidagi mulkchilik tuzilmalarining samaradorlikka ta'sirini panel ma'lumotlar tahlilida o'rganishgan – natijada xorijiy va xususiy banklarning davlat banklariga nisbatan samaradorlik ko'rsatkichlari yuqori ekanligi isbotlangan. Berger, Hasan & Klapper [4] "Further Evidence on the Link between Finance and Growth: An International Analysis of Community Banking and Economic Performance" tadqiqotida moliyaviy sektor rivojlanishi va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi sabab-oqibat aloqasi keng ko'lamli empirik tahlilda baholangan. Karimov va Madaminov [5] "Banking Sector Reform in Uzbekistan: Transition to IFRS 9 and Risk-Based Supervision" ishida O'zbekiston bank tizimining 2017-yildan boshlangan reform jarayoni, IFRS 9 ga o'tish va risk-asosli nazorat modelining joriy etilishi batafsil tahlil qilingan.

Kreditlash hajmi va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi murakkab munosabatlar global iqtisodiy adabiyotda keng o'rganilgan. Beck, Demirgüç-Kunt & Levine [6] "Financial Institutions and Markets across Countries and over Time" World Bank tomonidan nashr etilgan kompleks tadqiqotda 200 dan ortiq mamlakat bo'yicha moliyaviy chuqurlik va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi statistik bog'liqlikni o'rganishgan. Schularick & Taylor [7] "Credit Booms Gone Bust: Monetary Policy, Leverage Cycles, and Financial Crises, 1870–2008" American Economic Review da 14 ta

rivojlangan mamlakat bo'yicha 140 yillik ma'lumotlar asosida "credit boom" hodisalari va keyinchalik yuzaga keladigan moliyaviy inqirozlar o'rtasidagi statistik bog'liqlikni isbotlashgan. Mendoza & Terrones [8] "An Anatomy of Credit Booms and Their Demise" NBER Working Paper da kreditlash hajmining tez o'sishi muqarrar ravishda kredit sifatining pasayishiga olib keladigan mexanizmlarni empirik tahlilda ko'rsatishgan. Bu tadqiqotlar O'zbekistondagi joriy kreditlash dinamikasini baholashda muhim nazariy asoslar beradi.

O'zbekiston bank tizimining muhim xususiyatlaridan biri bo'lgan dollarizatsiya jarayoni xalqaro adabiyotda batafsil o'rganilgan. Levy-Yeyati [9] "Financial Dollarization: Evaluating the Consequences" Economic Policy jurnalida moliyaviy dollarizatsiyaning makroiqtisodiy va bank sektoridagi oqibatlarini panel ma'lumotlar tahlilida baholagan — natijada yuqori dollarizatsiyaga ega bo'lgan iqtisodiyotlar valyuta kursi shoklariga sezilarli darajada nochor ekanligi isbotlangan. Reinhart, Rogoff & Savastano [10] "Addicted to Dollars" NBER Working Paper da rivojlanayotgan mamlakatlardagi dollarizatsiya muammosining tarixiy va institutsional sabablarini chuqur tahlil qilishgan. Catão & Terrones [11] "Financial De-Dollarization: A Global Perspective and the Peruvian Experience" IMF Working Paper da Peru va boshqa Lotin Amerikasi mamlakatlarining muvaffaqiyatli dedollarizatsiya tajribasini batafsil o'rganishgan, bu O'zbekiston uchun bevosita amaliy ahamiyatga ega.

O'zbekistonda iste'mol kreditlashining keskin o'sishi va uning bilan bog'liq makroprudensial javob choralari xalqaro tadqiqotlarning markaziy mavzulariga aylangan. Mian & Sufi [12] "House of Debt: How They (and You) Caused the Great Recession" kitobida uy xo'jaliklari qarz yukining keskin oshishi 2008-yilgi global moliyaviy inqirozning asosiy sabablaridan biri bo'lganligini empirik tahlilda isbotlashgan. Lim

et al. [13] "Macroprudential Policy: What Instruments and How to Use Them?" IMF Working Paper da DSTI, LTV va boshqa makroprudensial vositalarning samaradorligini 49 ta mamlakat bo'yicha tahlil qilib, ularning iste'mol kreditlashining tezligini cheklashda samarali ekanini ko'rsatishgan. Cerutti, Claessens & Laeven [14] "The Use and Effectiveness of Macroprudential Policies: New Evidence" Journal of Financial Stability da 119 ta mamlakat bo'yicha makroprudensial siyosatlarning empirik samaradorligini baholab, DSTI limitining iste'mol qarzini cheklashda eng samarali vosita ekanini empirik isbotlashgan. Bu adabiyotlar O'zbekistonda 2025-yilda joriy etilgan 50 foiz DSTI limitining ilmiy asosini tashkil etadi.

O'zbek tadqiqotchilarining ishlari ham bank tizimi va kredit portfelini boshqarish nazariyasi rivojlanishida muhim hissa qo'shgan. Toshmatov [15] "O'zbekiston bank tizimida kredit riskini boshqarish: xalqaro tajriba va istiqbollar" maqolasida G'arb va Osiyo tajribasini milliy sharoitga moslashtirish bo'yicha kompleks yondashuvni taklif etgan va xususiylashtirilishi, IPO ga tayyorgarlik jarayonlari va kredit portfeli sifatini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar bildirgan. Jalilov [17] "Kredit riskini boshqarishda zamonaviy raqamli texnologiyalarning o'rni" maqolasida AI va big data texnologiyalarining O'zbekiston banklariga moslashtirilishi imkoniyatlarini o'rganishgan. Usmonov [18] "Tijorat banklarida kredit portfeli riskini boshqarish samaradorligini oshirish yo'llari" ishida O'zbekistonda kredit portfelining sifatini oshirish bo'yicha asosiy yondashuvlarni umumlashtirib bergan. Bundan tashqari, O'zbekiston Markaziy banki yillik hisobotlari,

[19] statistik va analitik ma'lumotlarning eng nufuzli manbai bo'lib xizmat qilmoqda. Bu adabiyotlar sharhidan kelib chiqib, mazkur tadqiqotda mavjud bilim bazasiga O'zbekistonning 2020-2025-yillardagi eng yangi empirik ma'lumotlari va kredit portfelining tarkibiy o'zgarishlari to'g'risida chuqur miqdoriy tahlil shaklida muhim ilmiy qiymat qo'shilgan.

Tadqiqot metodologiyasi.

Mazkur tadqiqotda O'zbekiston bank tizimida kredit portfelining dinamikasi va tarkibiy o'zgarishlarini chuqur empirik o'rganish maqsadida kompleks va integratsiyalashgan metodologik yondashuvdan foydalanilgan. Tadqiqotning asosiy dizayni 2020-yilning yanvaridan 2025-yilning oktabrigacha bo'lgan davrni qamrab oluvchi vaqtinchalik (longitudinal) tahlil va ko'ndalanma kesma tahlil (cross-sectional study) ning sintezidan tashkil topgan. Asosiy metodologik vositalar quyidagilardir: (1) statistik tahlil va deskriptiv statistika – kredit oqimlari, portfel qoldiqlari va ularning tarkibiy ulushlarini hisoblash; (2) dinamik tahlil (dynamic analysis) – kredit ko'rsatkichlarining vaqt ichidagi o'zgarish tendentsiyalarini aniqlash; (3) tarkibiy tahlil (structural analysis) – kredit portfelini mijoz turi (yuridik va jismoniy shaxslar), iqtisodiy sektor (sanoat, savdo, qishloq xo'jaligi, xizmatlar), muddatli tuzilma (qisqa va uzoq muddatli) va valyuta

tarkibi bo'yicha klassifikatsiyalash; (4) qiyosiy tahlil (comparative analysis) – O'zbekistondagi tendentsiyalarni xalqaro va MDH mintaqasidagi mamlakatlar tendentsiyalari bilan solishtirish; (5) muammoli vaziyatlar (case study) tahlili – Markaziy bank tomonidan amalga oshirilgan asosiy siyosat choralari (xususiylashtirish, IFRS 9 ga o'tish, DSTI limiti) ning ta'sirini chuqur o'rganish.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda tijorat banklarining kredit portfeli asosiy transmissiya kanali hisoblanadi. O'zbekiston bank tizimida olib borilayotgan institutsional islohotlar, xususiylashtirish jarayonlari va moliyaviy ommaboplikni oshirish siyosati so'nggi yillarda kreditlash ko'lamining misli ko'rilmagan o'sishiga olib keldi. Shu bilan birga, inflyatsion targetlash rejimi doirasida yuritilayotgan qat'iy pul-kredit siyosati banklarning resurs bazasi va aktivlarining valyuta hamda muddat tuzilishiga chuqur tarkibiy ta'sir ko'rsatdi.

Tijorat banklari tomonidan iqtisodiyotga yo'naltirilayotgan yangi kredit oqimlari investitsion va iste'mol faolligining bosh drayveridir. 2020-yildagi post-pandemik tiklanish davridan so'ng tizimda barqaror o'sish kuzatildi. Quyidagi jadvalda jami ajratilgan kreditlarning mijoz toifalari va valyutalar bo'yicha kesimi keltirilgan.

1-jadval

Ajratilgan kreditlar (mijoz va valyuta bo'yicha), mlrd so'm*

Yil	Jami ajratilgan	Shu jumladan, milliy valyutada:				Shu jumladan, xorijiy valyutada:			
		Jami	Yuridik	YTT	Jismoniy	Jami	Yuridik	YTT	Jismoniy
2020	127207.5	79040.6	48010.0	2564.0	28466.6	48167.0	48064.8	102.1	0.0
2021	166673.5	102258.6	58637.8	3099.9	40520.9	64415.0	64161.7	253.3	0.0
2022	203126.6	132662.3	64324.4	3049.4	65288.5	70464.3	69804.2	660.2	0.0
2023	251401.5	173498.9	69353.8	3910.4	100234.8	77902.6	75830.5	2072.2	0.0
2024	287181.5	193262.9	80031.0	8556.9	104675.0	93918.6	89462.6	4456.1	0.0
2025.09	282967.8	203055.3	77667.3	7181.7	118206.2	79912.5	79485.0	427.5	0.0

*CBU Statistical bulletin of the Central Bank – 2025 September asosida muallif hisob-kitoblari.

Jadval tahliliga ko'ra, 2020-yilda 127,2 trln so'mlik kreditlar ajratilgan bo'lsa, bu

ko'rsatkich 2024-yilda 287,1 trln so'mga yetdi. Markaziy bankning "Annual Report 2023"

hujjatiga tayansak, 2023-yilda iqtisodiyotni moliyalashtirish uchun jami 251,4 trln so'm ajratilgan bo'lib, investitsion o'sishni kuchli qullab-quvvatlagan. Eng diqqatga sazovor jihati, 2025-yilning dastlabki 9 oyidayoq jami 282,9 trln so'm oqim hosil bo'lib, o'tgan to'liq yil natijalariga deyarli yetib olgan. Bu iqtisodiyotda kredit ekspansiyasi hamon yuqori sur'atda ekanini tasdiqlaydi.

Kreditlarning valyuta tarkibida keskin o'zgarishlar kuzatilmoqda. Qonunchilikka asosan jismoniy shaxslarga faqat milliy valyutada kredit ajratiladi. Xorijiy valyutadagi qarzlar asosan korporativ sektorda eksport-import va yirik loyihalarga yo'naltirilgan bo'lsa-da, ularning umumiy jadal o'sishdagi proporsiyasi qisqarmoqda. Bu esa Markaziy bankning valyuta risklarini cheklash siyosati ishlashini ko'rsatadi.

2-jadval

Ajratilgan kreditlarning tarkibi, ulushlari va o'sish sur'atlari*

Yil	Yuridik shaxslar (%)	YTT (%)	Jismoniy shaxslar (%)	Milliy valyuta (%)	Xorijiy valyuta (%)	O'sish sur'ati (%)
2020	75.53	2.10	22.38	62.14	37.86	-
2021	73.68	2.01	24.31	61.35	38.65	+31.02
2022	66.03	1.83	32.14	65.31	34.69	+21.87
2023	57.75	2.38	39.87	69.01	30.99	+23.77
2024	59.02	4.53	36.45	67.30	32.70	+14.23
2025.09	55.54	2.69	41.77	71.76	28.24	-

*CBU Statistical bulletin of the Central Bank – 2025 September asosida muallif hisob-kitoblari.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, yangi ajratilgan kreditlarning o'sish sur'atlari 2021-2023-yillarda 20 foizdan yuqori bo'lib, moliyaviy bozorning chuqurlashuvi jadal kechgan. Garchi, 2024-yilda pul-kredit siyosati qat'iylashuvi fonida o'sish 14,23 foizga qadar pasaygan bo'lsa-da, bu baribir ijobiy iqtisodiy faollikni namoyon etadi. Tuzilmaviy jihatdan eng muhim tendensiya korporativ (yuridik shaxslar) sektor ulushining 75,53 foizdan 55,54 foizgacha (2025-yil 9 oyida) pasayishidir.

Uning o'rniga jismoniy shaxslarga berilgan kreditlar ulushi 22,38 foizdan

41,77 foizgacha keskin ortib ketdi. Bank biznes modeli nuqtai nazaridan retail (chakana) kreditlash yuqori daromadli va risklari diversifikatsiya qilingan yo'nalish hisoblanadi. Biroq, makroiqtisodiy yondashuvda bu holat aholining haddan ziyod qarz yukiga botishi (over-indebtedness) xavfini uyg'otadi. Milliy valyutadagi kreditlar ulushining 71,76 foizgacha yetishi esa tizimning valyuta xoklariga nisbatan sezuvchanligini ancha pasaytiradi.

3-jadval

Kredit portfeli qoldig'i (mijoz toifalari bo'yicha), mlrd. so'm*

Sana	Jami qoldiq	Milliy jami	Milliy yuridik	Milliy YTT	Milliy jismoniy	Xorijiy jami	Xorijiy yuridik	Xorijiy YTT
01.01.2020	211580.5	110633.2	68135.9	2563.6	39933.6	100947.3	100829.8	117.5
01.01.2021	276974.8	138868.5	80563.1	3417.6	54887.7	138106.4	137942.1	164.3
01.01.2022	326385.6	163722.9	90670.6	3556.0	69496.2	162662.7	162365.3	297.3
01.01.2023	390048.9	204930.7	100174.8	3807.1	100948.7	185118.3	184411.2	707.1
01.01.2024	471405.5	259375.0	106060.7	4693.0	148621.4	212030.5	209743.3	2287.2
01.10.2025	582210.4	353466.7	131441.4	13383.2	208642.1	228743.7	224392.0	4351.8

*CBU Statistical bulletin of the Central Bank – 2025 September asosida muallif hisob-kitoblari.

Kredit portfelining yakuniy qoldig'i (outstanding loan portfolios) bevosita moliya tizimining jami kapital sig'imini ko'rsatadi. 2020-yil boshida qoldiq 211,5 trln so'm bo'lsa, "Annual Report 2024" ma'lumotlariga ko'ra 2024-yilda iqtisodiyot bo'yicha portfel

566,2 trln so'mga (to'liq yil bo'yicha 14 foiz o'sish) yetdi, bunda biznes qoldig'i 389,8 trln, aholi qoldig'i 176,3 trln so'mni tashkil etgan. 3-jadvaldagi ma'lumotlar shuni tasdiqlaydiki, 2025-yil 1-oktabrga kelib bu baza 582,2 trln so'mgacha jadal kengaydi.

4-jadval

Qoldiq portfel tarkibi va valyuta ulushi (%)*

Holat sanasi	Qoldiq o'sishi (%)	Yuridik ulushi	YTT ulushi	Jismoniy ulushi	Milliy valyuta	Xorijiy valyuta
01.01.2020	-	79.86	1.27	18.87	52.29	47.71
01.01.2021	+30.91	78.89	1.29	19.82	50.14	49.86
01.01.2022	+17.84	77.53	1.18	21.29	50.16	49.84
01.01.2023	+19.51	72.96	1.16	25.88	52.54	47.46
01.01.2024	+20.86	66.99	1.48	31.53	55.02	44.98
01.10.2025	+23.51	61.12	3.05	35.84	60.71	39.29

*CBU yillik ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari.

Jismoniy shaxslarning qarz qoldig'i dinamikasi ayniqsa muhimdir. U 2020-yildagi 39,9 trln so'mdan 2025-yil oktabrga qadar qariyb 208,6 trln so'mga chiqdi. Bunday shiddatli chakana bum (retail boom) kelgusida to'lov qobiliyatining pasayishi xatarini yuzaga keltirgani bois, Markaziy bank 2025-yildan boshlab yangi kreditlar uchun DSTI (Debt-Service-to-Income) ko'rsatkichini 50 foiz miqdorida qat'iy cheklashni joriy qildi.

Yuqoridagi jadval tahlilida qoldiq o'sish sur'ati o'rtacha 20 foizlik mo'tadil va yuqori chegarada qolganligini ko'rish mumkin. Eng kuchli tarkibiy o'zgarish – bu korporativ sektor (yuridik shaxslar) hissasi 79,86 foizdan 61,12 foizgacha pasayishi va jismoniy shaxslar hissasi qariyb ikki barobarga (35,84 foiz)

o'sishidir. Portfel dedollarizatsiyasi natijasida xorijiy valyuta ulushi 47,7 foizdan 39,3 foizga qisqargan bo'lib, bu banklarning makro-shoklarga nisbatan rezistentligini oshiradi.

Kreditlarning muddatli tuzilishi (maturity transformation) uzoq yillik loyihalarni qo'llab-quvvatlash uchun qariyb 87-91 foiz portfelni uzoq muddatli qarzlar tashkil etishini namoyish etadi. Davlatning investitsion dasturlari sababli uzoq muddatli xorijiy valyuta krediti barqaror oshib bormoqda (186,9 trln so'mgacha). Ayni paytda qisqa muddatli kreditlarning hajmi 17,9 trln so'mdan 73,7 trln so'mgacha ko'paydi. Bu korxonalarining aylanma mablag'larga ehtiyoji hamda qisqa muddatli savdo operatsiyalarining faollashuvi bilan baholanadi.

5-jadval

Kredit portfeli qoldig'ining muddat bo'yicha tuzilishi (mlrd. so'm)*

Sana	Jami	Qisqa jami	Qisqa milliy	Qisqa xorijiy	Uzoq jami	Uzoq milliy	Uzoq xorijiy
01.01.2020	211580.5	17952.1	11661.4	6290.6	193628.4	98971.8	94656.7
01.01.2021	276974.8	28244.6	16988.2	11256.4	248730.2	121880.3	126850.0
01.01.2022	326385.6	33379.4	19715.9	13663.6	293006.1	144007.0	148999.1
01.01.2023	390048.9	51130.0	26392.8	24737.2	338918.9	178537.9	160381.0
01.01.2024	471405.5	61180.0	30081.6	31098.4	410225.6	229293.4	180932.1
01.10.2025	582210.4	73782.8	32018.0	41764.9	508427.6	321448.7	186978.9

*CBU Statistical bulletin of the Central Bank – 2025 September asosida muallif hisob-kitoblari.

Kredit vositalarining tarmoqlar o'rtasidagi dislokatsiyasi milliy iqtisodiyotdagi tarkibiy o'zgarishlarga ko'zgu bo'ladi. Tarixan sanoat va qishloq xo'jaligiga ajratilgan subsidiya va mo'ljalli qarzlilar ustunlik qilgan bo'lsa-da, bugungi kunda iqtisodiyotning

xizmatlar, savdo va chakana sektorlariga resurslar qayta oqib o'tmoqda. Bu siljishlarni baholash uchun ajratilgan oqim va qoldiq portfelnii tarmoqlar doirasida tadqiq etish lozim.

6-jadval

*Tarmoqlar bo'yicha ajratilgan kreditlar (oqim), mlrd so'm**

Yil	Jami	Sanoat	Q/X	Qurilish	Savdo	Transport	Jismoniy	Boshqalar
2020	127207.5	41603.0	18772.2	4939.5	18262.1	4366.4	28466.6	10797.8
2021	166673.5	51335.6	21133.2	6745.4	26849.6	6309.6	40520.9	13779.3
2022	203126.6	60198.7	15963.9	7828.5	30303.7	7217.8	65288.5	16325.5
2023	251401.5	66913.9	14602.5	6826.8	30511.1	9594.3	100234.8	22718.1
2024	287181.5	75719.8	20326.0	8096.4	38345.8	7156.2	104675.3	32862.1
2025 yan-sen.	282967.8	56579.4	16745.5	11855.5	44624.1	8757.9	118206.2	26199.2

*CBU Statistical bulletin of the Central Bank – 2025 September asosida muallif hisob-kitoblari.

Sanoat sohasi doimo ajratilgan oqimlar bo'yicha yetakchi (41,6 trln dan 75,7 trlngacha o'sgan) hisoblansa-da, jismoniy shaxslarga ajratilayotgan iste'mol va ipoteka mablag'lari (118,2 trln so'm, 2025-yilda) undan ancha yuqorilab ketganligi 6-jadvalda yorqin namoyon bo'lgan. Xususan, 2025-yil

yanvar-sentabrida savdo tarmog'iga berilgan kreditlar hajmi 44,6 trln so'mni tashkil etib, iqtisodiyotda tijorat va aylanma faoliyatni moliyalashtirish jadal o'sayotganini urg'ulaydi. Qurilish sohasiga oqim ham 2020-yildagi 4,9 trln so'mdan 2025-yilga kelib qariyb 11,8 trln so'mgacha oshgan.

7-jadval

Ajratilgan kreditlar ulushi, foizda*

Yil	Sanoat	Q/X	Qurilish	Savdo	Transport	Jismoniy	Boshqalar
2020	32.70	14.76	3.88	14.36	3.43	22.38	8.49
2021	30.80	12.68	4.05	16.11	3.79	24.31	8.27
2022	29.64	7.86	3.85	14.92	3.55	32.14	8.04
2023	26.62	5.81	2.72	12.14	3.82	39.87	9.04
2024	26.37	7.08	2.82	13.35	2.49	36.45	11.44
2025 yan-sen.	20.00	5.92	4.19	15.77	3.10	41.77	9.26

*CBU Statistical bulletin of the Central Bank – 2025 September asosida muallif hisob-kitoblari.

Kreditlarning tarmoqlararo ulush o'zgarishlari moliya tizimining post-industrial (yoki xizmatlarga yo'naltirilgan) bosqichga o'tayotganligini anglatadi. Sanoatning yangi kreditlardagi ulushi 32,70 foizdan 20 foizgacha uzluksiz ravishda pasaydi. Aksincha, jismoniy

shaxslar ulushi 22,38 foizdan qariyb 41,77 foizga qadar sakragan. Bu holat banklarning moliyalashtirish ustuvorliklarini (credit priority) davlat yirik investitsion rejalaridan diversifikatsiyalangan iste'mol ehtiyojlariga moslashganligidan kelib chiqadi.

8-jadval
Tarmoqlar bo'yicha kredit portfeli qoldig'i* (mlrd. so'm)

Sana	Jami	Sanoat	Q/X	Qurilish	Savdo	Transport	MTT	Uy-joy	Jismoniy	Boshqalar
01.01.2020	211580.5	75636.4	17205.2	5930.4	14480.2	23515.9	3301.9	2511.6	39933.6	29065.3
01.01.2021	276974.8	102162.4	28080.5	7380.3	19916.2	26626.0	3962.1	3759.0	54887.7	30200.5
01.01.2022	326385.6	117638.5	35022.4	9281.8	27406.0	28708.1	3814.4	2284.1	69496.2	32734.1
01.01.2023	390048.9	126646.6	42096.4	10399.7	28910.6	29672.6	3856.1	1888.3	100948.7	45629.9
01.01.2024	471405.5	140152.0	47255.0	12274.7	32515.5	34341.9	4067.0	2345.0	148621.4	49833.1
01.10.2025	582210.7	146267.8	59381.3	17183.1	40930.0	32528.7	4460.3	1837.6	208642.1	70979.8

*CBU Statistical bulletin of the Central Bank – 2025 September asosida muallif hisob-kitoblari.

Qoldiq bazaning (outstanding) tarmoqlar miqyosidagi jamlanmasi bank sektorida to'plangan uzoq muddatli xatarlar turini bildiradi. 8-jadvaldagi ma'lumotlar sanoat kreditlari qoldig'i garchi foiz ulushida pasaysada, nominal qiymatda 75,6 trln so'mdan 146,2 trln so'mga yetganini ko'rsatadi. Bu

sanoatning hali ham asosiy kapital fondi ekanligini bildiradi. Qishloq xo'jaligi sohasidagi qoldiqlar 59,3 trln so'mga, savdo sohasi 40,9 trln so'mga yetib barqaror o'smoqda. Ushbu o'zgarishlar hududiy moliya resurslarining yetarli taqsimotini kafolatlaydi.

9-jadval
Tarmoq ulushi va strukturaviy siljishlar* (%)

Holat	Sanoat	Q/X	Qurilish	Savdo	Transport	Jismoniy	Boshqalar
01.01.2020	35.75	8.13	2.80	6.84	11.11	18.87	13.74
01.01.2024	29.73	10.02	2.60	6.90	7.28	31.53	10.57
01.10.2025	25.12	10.20	2.95	7.03	5.59	35.84	12.19
O'zgarish 2020→2025	-10.63	+2.07	+0.15	+0.19	-5.52	+16.97	-1.55

*CBU Statistical bulletin of the Central Bank – 2025 September asosida muallif hisob-kitoblari.

Strukturaviy siljishlarning chuqur tahlili 9-jadvalda yoritilgan. Eng kuchli minus o'zgarish Sanoat (-10,63 punkt) va Transport (-5,52 punkt) sohalarida kuzatildi. Buning muqobili sifatida jismoniy shaxslar portfeli 16,97 foiz punktga kengaydi. Sanoat va transport odatda yirik monopoliyalar monopol loyihalari hisoblanib, u yerga davlat tomonidan to'g'ridan-to'g'ri subsidiya usullari (budjet) qisman o'rnini bosmoqda. Savdo va qishloq xo'jaligining mo'tadil +0,19 va +2,07 punktga oshishi raqobatbardosh bozorni modellashtiradi.

Xulosa va takliflar.

Tadqiqot natijalari shuni isbotladiki, 2020–2025-yillar davrida O'zbekiston bank tizimidagi kredit portfeli tarixiy ko'lamdagi tarkibiy transformatsiyani boshdan kechirgan

bo'lib, bu o'zgarishlar mamlakatning makroiqtisodiy modernizatsiyasi va moliyaviy modernizatsiyasining yorqin in'ikosi hisoblanadi. Statistik ko'rsatkichlar bu transformatsiyani aniq ifodalaydi: yillik ajratilgan kreditlar hajmi 2020-yildagi 127,2 trillion so'mdan 2024-yilda 287,1 trillion so'mga (2,26 marta) o'sgan, kredit portfeli qoldig'i esa 2020-yil yanvardagi 211,6 trillion so'mdan 2025-yil 1-oktabriga kelib 582,2 trillion so'mga (2,75 marta) oshgan. Eng muhim tarkibiy o'zgarish – bu korporativ-iste'mol kreditlashning qayta muvozanati bo'lib, yuridik shaxslarning ulushi 79,86 foizdan 61,12 foizgacha pasaygan bo'lsa, jismoniy shaxslarning ulushi 18,87 foizdan 35,84 foizgacha – qariyb ikki barobarga oshgan. Yangi kredit oqimlarida ham xuddi shu tendentsiya kuzatilmoqda: sanoat sektorining

ulushi 32,70 foizdan 20,00 foizgacha pasaygan, jismoniy shaxslarga kreditlash esa 22,38 foizdan 41,77 foizgacha o'sgan. Bu o'zgarishlar mamlakatda o'rta sinfning shakllanishi, iste'molchilik faolligi va ipoteka bozorining keng tarqalishi natijasidir.

Tadqiqotning muhim natijalaridan biri shu bo'ldiki, O'zbekiston Markaziy bankining keyingi yillarda olib borgan dedollarizatsiya siyosati sezilarli amaliy natijalarni keltirib chiqargan. Kredit portfelidagi xorijiy valyuta ulushi 2020-yildagi 47,7 foizdan 2025-yilda 39,3 foizgacha qisqargan, ya'ni besh yil ichida deyarli 8,4 foiz punktiga pasaygan. Bu yutuq quyidagi siyosat choralari natijasi hisoblanadi: (1) inflyatsiyani nishonga olish modeli ning izchil amalga oshirilishi va inflyatsiya darajasining nisbatan barqaror saqlanishi; (2) valyuta kursini liberalizatsiyalash va bozor mexanizmlariga to'liq o'tish; (3) milliy valyutadagi kreditlash ni rag'batlantiruvchi siyosat choralari; (4) xorijiy valyutadagi kreditlar uchun yuqori talablarning o'rnatilishi. Biroq, hali ham xorijiy valyutaning 39,3 foizlik ulushi mintaqaviy va xalqaro me'yorlarga nisbatan yuqori bo'lib qolmoqda, bu yo'nalishdagi siyosatni davom ettirish va kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, jismoniy shaxslarga kreditlashning keskin oshishi (qariyb ikki barobar) yangi makroprudensial chaqiriqlarni keltirib chiqardi, bunga javoban Markaziy bank 2025-yildan boshlab yangi iste'mol kreditlari uchun 50 foizlik Debt-Service-to-Income (DSTI) limitini joriy etdi. Bu chora xalqaro tajribada (Janubiy Koreya, Singapur, Yevropa mamlakatlari) o'zini oqlagan eng samarali makroprudensial vositalardan biri sifatida tan olingan.

Tadqiqot natijalari asosida O'zbekiston bank tizimini yanada takomillashtirish va kredit portfelining barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun quyidagi amaliy tavsiyalar shakllantirildi: (1) Iste'mol kreditlashidagi tez o'sishni nazorat ostida saqlash — yangi joriy

etilgan 50 foiz DSTI limitini izchil amalga oshirish, BNPL platformalari va mikromoliya tashkilotlarini ham bu limit doirasiga jalb qilish, hamda umumiy qarz yukini ko'rsatuvchi yagona indikator tizimini yaratish; (2) Dedollarizatsiya siyosatini davom ettirish — xorijiy valyuta ulushini 25–30 foizgacha pasaytirish maqsadini belgilash, milliy valyutada uzoq muddatli kreditlash instrumentlarini rivojlantirish va inflyatsiya barqarorligini ta'minlash; (3) Davlat banklarini xususiyashtirish jarayonini izchil davom ettirish — Sanoatqurilishbank, Asakabank, Aloqabank va boshqa yirik banklarning xalqaro investorlarga taqdim etilishi va IPO orqali kapital bozoriga chiqishi; (4) IFRS 9 standartini barcha banklarda to'liq joriy etish va "lifetime ECL" modelining amaliy qo'llanilishini ta'minlash; (5) Korporativ kreditlashning sifatli o'sishini rag'batlantirish — KO'B (kichik va o'rta biznes) sektoriga maxsus e'tibor qaratish, ularga moslashtirilgan kredit mahsulotlari va kafolat dasturlarini rivojlantirish; (6) Raqamli kreditlash va SupTech vositalarini joriy etish — Markaziy bankning monitoring qobiliyatlarini AI va API-asosli real vaqt rejimida texnologiyalar bilan boyitish; (7) Mintaqaviy kredit konsentratsiyasi va sektor risklarini cheklash — Toshkent va boshqa yirik shaharlarda ko'chmas mulk bozorida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan "pufak" hodisalarining oldini olish; (8) Iqlim va ESG risklarini kredit baholashga integratsiyalash — global tendentsiyalarni hisobga olib, banklarni "yashil iqtisodiyot" prinsiplari asosida ishlashga rag'batlantirish. Pirovardida, O'zbekiston bank tizimining 2020–2025-yillardagi transformatsiyasi muvaffaqiyatli amaliy tajriba sifatida xalqaro miqyosda e'tirof etilish potensialiga ega; bu yutuqlarni mustahkamlash va yangi chaqiriqlarga moslashish — milliy moliya sistemasining xalqaro raqobatbardoshligi va barqaror rivojlanishini ta'minlashning eng muhim shartidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Bernanke, B.S., & Gertler, M. (1995). *Inside the Black Box: The Credit Channel of Monetary Policy Transmission*. *Journal of Economic Perspectives*, 9(4), 27–48 p.
2. Kashyap, A.K., & Stein, J.C. (2000). *What Do a Million Observations on Banks Say About the Transmission of Monetary Policy?* *American Economic Review*, 90(3), 407–428 p.
3. Bonin, J.P., Hasan, I., & Wachtel, P. (2005). *Bank Performance, Efficiency and Ownership in Transition Countries*. *Journal of Banking & Finance*, 29(1), 31–53 p.
4. Berger, A.N., Hasan, I., & Klapper, L.F. (2004). *Further Evidence on the Link between Finance and Growth: An International Analysis of Community Banking and Economic Performance*. *Journal of Financial Services Research*, 25(2–3), 169–202 p.
5. Karimov, K., & Madaminov, B. (2022). *Banking Sector Reform in Uzbekistan: Transition to IFRS 9 and Risk-Based Supervision*. *Central Asian Economic Review*, 5(3), 112–128 p.
6. Beck, T., Demirgüç-Kunt, A., & Levine, R. (2010). *Financial Institutions and Markets across Countries and over Time: The Updated Financial Development and Structure Database*. *World Bank Economic Review*, 24(1), 77–92 p.
7. Schularick, M., & Taylor, A.M. (2012). *Credit Booms Gone Bust: Monetary Policy, Leverage Cycles, and Financial Crises, 1870–2008*. *American Economic Review*, 102(2), 1029–1061 p.
8. Mendoza, E. G. *An Anatomy of Credit Booms and their Demise: Working Paper No. 18379* / E. G. Mendoza, M. E. Terrones. – Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research, 2012. – 68 p.
9. Levy-Yeyati, E. (2006). *Financial Dollarization: Evaluating the Consequences*. *Economic Policy*, 21(45), 61–118 p.
10. Reinhart C. M., Rogoff K. S., Savastano M. A. *Addicted to Dollars* / C. M. Reinhart, K. S. Rogoff, M. A. Savastano. – Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research, 2003. – 67 p. – (NBER Working Paper; No. 10015).
11. Catão L. A. V., Terrones M. E. *Financial De-Dollarization: A Global Perspective and the Peruvian Experience* / L. A. V. Catão, M. E. Terrones. – Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2016. – 25 p. – (IMF Working Paper ; WP/16/97).
12. Mian A., Sufi A. *House of Debt: How They (and You) Caused the Great Recession, and How We Can Prevent It from Happening Again* / A. Mian, A. Sufi. – Chicago : University of Chicago Press, 2015. – 232 p.
13. Lim C. H., Columba F., Costa A., Kongsamut P., Otani A., Saiyid M., Wezel T., Wu X. *Macroprudential Policy: What Instruments and How to Use Them? Lessons from Country Experiences* / C. H. Lim, F. Columba, A. Costa [et al.]. – Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2011. – 31 p. – (IMF Working Paper; WP/11/238).
14. Cerutti, E., Claessens, S., & Laeven, L. (2017). *The Use and Effectiveness of Macroprudential Policies: New Evidence*. *Journal of Financial Stability*, 28, 203–224 p.
15. Toshmatov, Sh.A. (2023). *O'zbekiston bank tizimida kredit riskini boshqarish: xalqaro tajriba va istiqbollar*. *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy elektron jurnali*, № 5, 112–124-betlar.
16. Khurramov, A.M. (2023). *Tijorat banklarida kredit portfeli sifatini baholash va monitoringi mexanizmlari*. *Iqtisodiyot va ta'lim*, № 3, 88–101-betlar.
17. Jalilov, F.B. (2022). *Kredit riskini boshqarishda zamonaviy raqamli texnologiyalarning o'рни*. *Moliya jurnali*, № 4, 56–69-betlar.
18. Usmonov, B.A. (2022). *Tijorat banklarida kredit portfeli riskini boshqarish samaradorligini oshirish yo'llari*. *Moliya jurnali*, № 3, 45–58-betlar.
19. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki (2024). *Bank tizimining barqarorligi to'g'risida yillik hisobot 2023*. Toshkent. — www.cbu.uz